

SCHULTHEISZ EMIL: TRNKA VENCEL

**A szöveget sajtó alá rendezték a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével.**

Jóllehet Trnka magyar fülnek nehezen hangzó nevét kortársai talán kissé túlbecsülték, neve összefonódott a hazai orvosképzéssel: az anatómia első egyetemi professzora volt hazánkban.

Krozowitzi Trnka Vencel 1739-ben született a csehországi Taborban. Orvosi tanulmányait a prágai Károly Egyetemen kezdte, majd Bécsben folytatta, ahol rövidesen Gerard van Swieten lelkes hívei között találjuk, s az utóbbi ajánlására már 1769-ben, még promotiója előtt, a bécsi katonakórház orvosa lett.

'De morbo coxario' című disszertációja alapján 1770-ben avatták orvosdoktorrá. Karrierje meglepő gyorsan ível felfelé. Még avatásának évében a nagyszombati egyetem akkor megnyílt orvosi karának anatómia professzorává nevezik ki, ugyancsak van Swieten javaslatára. Ezt a tanszéket az egyetem 1777-ben Budára történt áthelyezésekor is megtartotta.

A bonctan tanítása akkoriban igen nagy nehézségekbe ütközött. Mint Trnka egy jelentésében írja, hullák hiányában kénytelen volt az általa régebben készített preparátumokat használni a demonstratiókhoz. De sem ez, sem pedig az időnként bemutatott állatboncolás, zootómia sem oldja meg az anatómiai oktatás problémáit, olvassuk e feljegyzésben.

A helytartótanács van Swieten sürgetésére ugyan egy köriratban utasította a megyéket, hogy a kivégzettek hulláit bocsássák az egyetemi „camera anatomica” rendelkezésére. A rendeletnek azonban, legalábbis kezdetben, kevés fogantja volt.

Hiányzottak a megfelelő műszerek is. Az anatómia tanításához szükséges instrumentumokat Trnka egy, a felsőbb hatóságokhoz intézett feliratban 22 pontban taxatívén sorolta fel. Beszerzésükre viszont csak évekkel később került sor.

Amikor a fakultás Budáról Pestre költözött, Trnka az anatómiai katedrát előbb a patológiai tanszékkel cserélte fel, majd a gyakorlati orvostan (praxis medica) és a belgyógyászat tanítását is átvette.

Mint egyetemi tanárt tanártársai és hallgatói egyaránt nagyra becsülték. Három ízben volt az orvosi kar decanusa, 1786–87-ben pedig az egyetem rectora. Professzorságának ideje alatt tanítványai tollából mintegy negyven olyan doktori disszertáció jelent meg, melynek szellemi irányítója ő volt. Közvetlen munkatársainak nemcsak tudományos segítséget nyújtott, de anyagi

helyzetükkel is törődött. Az ő javaslatára emelték fel 1787-ben a tanársegédek fizetését évi 150 (!) forintra – ami egyébként fel 1787-ben a tanársegédek fizetését évi 150 (!) forintra – ami egyébként pont 2 forinttal lett így több, mint egy intézeti szolga évi fizetése.

Polihisztor típusú, minden iránt érdeklődő, hallatlan szorgalmú ember volt. Igyekezett a medicina minden ágát áttekinteni. Hatalmas szakirodalmi anyagot és tekintélyes számú patológiai, valamint klinikai kazuisztikát dolgozott fel tizennégy monográfiájában és nagyszámú folyóiratcikkében.

Az alábbiakban felsoroljuk néhány olyan művét, melyek az egykorú beszámolók és recenziók szerint annak idején szakkörökben igen olvasottak voltak.¹ A tetanuszról írott műben kétszáz nagynevű orvosnak a tetanuszról írott felfogását és kezeléséről írt tapasztalatait teszi közzé, a szerző saját véleményét azonban hiába keressük. 'Historia amauroseos...' (1781) címmel a vakságot okozó szembetegségeket tárgyalja, míg a többi szembetegségről 'Ophthalmia...' című munkája szól (1783). Feltétlenül említésre méltó még két nagy monográfiája, a 'Rachitis' (1787) és a 'Cardialgia' (1785). Valamennyi itt említett könyve német nyelven is megjelent, jelölve annak, hogy valóban érdeklődést keltettek. Nem kétséges, hogy munkáiban sok jelentős régi adatot mentett meg a feledéstől.

Magyarra sajnos egy művét sem fordították le, noha köztudott volt Trnkáról, hogy a magyar nyelvet nem csak szerette, de nagyon szépen beszélte is. Lévén azonban akkor a magyar egyetemen a latin a hivatalos előadási nyelv, magyar tudása csak magánhasználatra szolgálhatott.

Évtizedek folyamán nagy könyvtárat gyűjtött össze, amelyet 1790-ben elárvereztek. Ennek a kitűnő szakkönyvtárnak – állománya kb. 3000 kötet volt – 1790-ben Pesten Trattner kiadásában egy 110 lapos nyomtatott katalógusa is megjelent: 'Catalogus librorum et auctorum medicorum Wenceslai Trnka'.

Bókay úgy vélekedik a gyermekgyógyászat történetéről írott munkájában,² hogy Trnka Vencelnek a rachitistről írt terjedelmes, 340 oldalas könyve jelentős mértékben gazdagítja az angolkor irodalmát. Átlapozva Trnka könyvét, úgy tűnik, ez legfeljebb a rachitis okozta deformitások ortopéd korrekciójára vonatkoztatva igaz. A rachitis etiológiáját és gyógyítását illetően a pesti professzor éppúgy a sötétben tapogatózott, mint az addig e betegségről megjelent mintegy hetven más könyv szerzője. A rachitisben szenvedő gyermek fürdetéséhez Trnka által előírt recept pl. 31 ingredienciát tartalmaz, s inkább egy paracelsusi vényre emlékeztet.

Tudományos munkássága mégsem tekinthető kizárólag kompilatívnak. F. Loeffler 1905-ben megjelent dolgozatában³ emlékeztet arra, hogy a malignus tumorok malariainoculációval való „gyógyításával” már Trnka is kísérletezett. Kísérletei azonban eltörpülnek két évtizedes oktatói munkássága mellett.

-
- ¹ *Historia februm intermittentium...* (Bécs, 1775), *Commentarius de tetano...* (Bécs, 1777).
- ² *Geschichte der Kinderheilkunde.* (Berlin, 1922).
- ³ Eine neue Behandlungsmethode des Carcinoms. *Dtsch. med. Wschr.*, No. 32.